

akinek nevét nem ez a kollekció, hanem Celtis egy epigrammája őrizte meg (vö. Ábel, EPhK 1882. 173.). Érdemes összevetni a szövegek Ábel eszközölte lekcioit az Adelfe kritikai kiadással. A 18 epigrammából Ábel lenyomatott (idézett értekezésében) négyet teljesen: a 2. (Ábel, pag. 30.), 3. (pag. 77.), 11. (pag. 97.), és a 12. (pag. 82.); egyet félig idézett csak: 18. (pag. 16.); egyet pedig teljesen mellőzött: a 9. számút.

Ha a kritikai edícióknál szokásos *hallgatólagos* javításokat nem vesszük számításba (központozás, helicon = Helicon, phebus = Phoebus, lacium = Latium, e = ae, i = y), akkor megállapíthatjuk, hogy Ábelnél (egyetlen nyilvánvaló sajtóhibától eltekintve: pag. 82. „caperet” helyett „capere”) mindvégig a hiteles olvasat található. Ez a szövegkritikai megbízhatóság számunkra *nem hat a reveláció erejével*, hiszen Ábelről — a szakmabeliek előtt — közismert alapos paleográfiai felkészültsége, azt *azonban megnyugtató kontrollnak* érezzük, hogy az Adelnél idézett szövegpublikációk, kezdve az alapszövegül szolgáló müncheni kódextől (Cim. 569.), J. C. Lippert (München 1763.), E. Klüpfel (Friburgi Brisgoviae 1827.) és J. Ritter von Aschbach (Bécs 1877.) nyomtatott kiadásáig bezárólag egytől egyig mind (se több, se kevesebb!) benne van Ábel apparátusában is (pag. 15–16.), így az ő kiadása sem valamely variáns egyszerű lenyomata csupán, hanem kritikai szöveg. (Itt jegyezzük meg, hogy Adel kiadásában Lippert bibliográfiai adatai hiányosak. A lemaradt lapszámok az 5. lapon: 32–38.)

Ami a *Septenaria* magyar vonatkozását illeti, Aschbach és Ábel nyomán ma már elintéztnek tekinthető kérdés, hogy a hét darabból álló versfüzér 1. epigrammája *Septemcastrensis Danubianus* címmel, egy *tervezett, de megszervezésig nem jutó* erdélyi tudományos társaságot jelöl. Ábel behatóan foglalkozik idézett tanulmányában a vershez fűződő hipotézisek láncolatával (pag. 18–20.), és Aschbach nézetéhez csatlakozó állásfoglalásával kétféle legendát oszlat el: 1. Celtis „septemcastrensis”-e csak egyféle-keppen, „Siebenschlösser Abtheilung in der Donaugegend” értelemben fordítható, márpedig Erdély nem lévén a Duna mellett, a vers címét valamely máshol, valószínűleg német földön levő sodalitasra kell vonatkoztatni (Kemény József); 2. Bár semmi további adatunk sincs, a verscím önmagában elég bizonyíték ahhoz, hogy Celtisnek Erdélyben is működött Tudós Társasága (Wallaszky, Belnay, Toldy).

Ábel, idézett könyvének abban a fejezetében, amelyben a feltételezett erdélyi sodalitas létét megcáfolta, közreadta a vitatott értelmezésű epigrammát is (pag. 18.). Ha figyelembe vesszük Adelnak az előző X.

lapján kifejtett közlési szempontjait, miszerint jegyzetelés nélkül pótolja, vagy hagyja el a középlelatinban ingadozó használati alkalmazott szó eleji „h”-kat, ha azok nem okoznak jelentésváltozást (pl. Ister-Hister), továbbá, hogy hallgatólagosan egysegésíti az „ex”- „exs-” írásmódot, akkor azt kell látnunk, hogy Ábel szövege ezúttal is eléri a legmagasabb színvonalat.

Kurt Adel kritikai kiadását azért szembeesítettük Ábel Jenő szövegeivel, mert Aschbach 1877-es kiadása óta a mostani 1966-osig Ábel is kiadta őket 1880-ban, ha nem is teljesen, de valamennyi előzmény ismeretében, szövegkritikai igényvel. Ezt a tényt annál is inkább hangsúlyoznunk kell, mert Adel sajnos *nem ismeri* Ábel Jenő könyvét.

Pedig kellett, hogy találkozzon vele, ha nem is figyelt fel rá. Ugyanis Borsa Gedeon cikkét (*Drei weitere unbekannte Einblatt-drucke aus dem 15. Jahrhundert in der Österreichischen Nationalbibliothek*. Gutenberg-Jb. 1960. 55–61.) idézi Adel a Praefatio 6. lapján, Borsa viszont tanulmánya 43. jegyzetében utal rá (pag. 59.). Egyébként maga Ábel is megírta eredményeinek summáját *Die gelehrte Donaugesellschaft des Conrad Celtis in Ungarn* címmel (Literarische Berichte aus Ungarn, 1880. 321–349.), de ennek sem találni nyomát Adel kritikai apparátusában.

V. Kovács Sándor

Vörösmarty Mihály: Válogatott lírai költemények. Az előszót írta: Jancsó Elemér. Válogatta és a függelékét összeállította: Jancsóné Máthé Szabó Magda. Bukarest, 1966. Ifjúsági Könyvk. 280 l.

Vörösmarty Mihály költeményei ifjúsági kiadásban jelentek meg. A kiadvány abban a törlesztés-sorozatban értékelhető, amellyel irodalomtörténetírásunk rója le Vörösmartyval szembeni adósságait. Ez a válogatás tanulók számára készült, úgy is mondhatnánk, a költő lírai verseinek kézikönyve. Jancsó Elemér bevezetőjében a népszerűsítés és ismeretterjesztés fókán ad összefogott képet a költő műfaji sokrétűségéről, az európai romantikáról, a kortársak véleményéről. Röviden elemzi a *Szózatot*, a *Csongor és Tündét*, figyelembe veszi a Laura-verseket és a negyvenes évek líráját. Idézi Szauder Józsefnek a „Modernebb írótypus...” gondolatát (*A romantika útján*. Bp. 1961. 300.), ami a válogatásnak is vezérelve lett.

Vörösmartyt modernnek mondani és ilyennek bemutatni még akkor sem túlzás, ha a költő fejlődésének egyes szakaszaiban a nemesi szemlélet erősebb vonzása mutatható ki, ily vonzások idején is születettek olyan versek, amelyek alapot hordtak a

polgári nemzetállam megvalósulásához. A válogatásból ez ki is tűnik.

A költőt felhőborítja a kizsákmányolás (*A pókfi és szunyog*), kigúnyolja a konzervatívokat és a tehetségtelen poétákat (*Az újítás ellenségeihez, Az egerek*). Fájdalommal emlékszik a nagy haladó elődökre (*Kisfaludy Károly sírjára, Kölcsey*). A *Hűség, Késő vágy* és a *Keserű pohár* címűek általános emberi mondanivalóikkal ma is tápot adnak az élet küzdelmeihez. Nem beszélve a *Szóatról* és a negyvenes évek nagyobb verseiről, amelyek cselekvésre ösztönző ereje műlhatatlan. A költemények ilyen kiemelése valóban megéreztetni, hogy Vörösmarty lírájának gondolatvilága közelebb áll az 1848-ban felszabadult polgári törekvések szelleméhez, mint a húszas-harmincas évek nemesi korizléséhez. Ezt a közelséget még számos olyan költeménye is megerősíti, amely Petőfi egyes verseivel, gondolati asszociációival rokonítható. Bár „nem él bennük Petőfi lírájának közvetlen személyessége” (Szauder: i. m. 313.), de nem is ez — a különbséget megvonó határ — a döntő, hanem ami közös bennük. Vörösmarty egyes verseinek lírai realizmusa olyan lökést adott az 1848 felé sodródó nemesi liberalizmusnak, amelyet csak Petőfi politikai lírája adhatott a polgári radikalistáknak a bekövetkezett forradalomban. Így a könyv verskiemelésének is érdeme, hogy a két költő érintkezési pontjainak t o v á b b i vizsgálatára felhívja a figyelmet.

A válogatás gazdagítja ifjúsági irodalmunkat. Jó szerkesztési megoldása könnyen kezelhetővé teszi az évrrendszerbe foglalt verseket. A függelék gondos, elmélyült munkára vall. Megadja az egyes költemények forrását. Ehhez Gyulai Pál monográfiája (1866) és Tóth Dezso tanulmánya (1957), valamint a Vörösmarty-irodalom más szilárd adatai szolgálnak alapul. A betűrendes versmutatón kívül a költő életének egyes mozzanatait vázolja, és fontosabb kiadásokat közöl. Figyelemre méltók a több nyelvű fordítások évszámai, amelyek megadják a versek terjedésének európai horizontját.

A függelék eligazító jellege a tanuló kezében gyakorlati értékű. Hasznos lenne, ha ifjúsági sorozatban a költő válogatott epikai és drámai műveinek kiadására is sor kerülné.

Tóth János

Hermann, Eva: Die Buchstadt Leipzig und ihre Rolle bei der Vorbereitung der bürgerlichen Revolution von 1848 in Ungarn. Leipzig, 1965. 53-251. S. (Beiträge zur Geschichte des Buchwesens. Bd. 1.)

Hermann Éva dolgozata eredetileg a lipcei bibliográfiai intézet kiadásában, a *Beiträge zur Geschichte des Buchwesens* című

gyűjtemény első kötetében jelent meg. Mint a hozzánk érkezett 200 nagy oldalas különlenyomat bevezetőjében olvashatjuk, e munka rövidített változata annak a diszsertációnak, amelyet a szerző 1964-ben nyújtott be a lipcei Karl Marx -egyetemen. „A terjedelmi okokból szükségessé vált rövidítések” az eredeti tanulmány mintegy egyharmadát teszik ki, s jórészt a magyar reformmozgalom általános kibontakozásának és a Lipcsében illegálisan kiadott magyar politikai iratoknak elemzését érintik. A szerző jelentékenyen csökkentette az irodalommutatót és a jegyzeteket is, ez utóbbiakból a levéltári anyag kivételével minden olyan utalást elhagyott, amely magyar nyelvű irodalomra vonatkozik. E kényszerű rövidítések ellenére is olyan terjedelmű dolgozattal van dolgunk, amilyenhez hasonló ilyen témáról nálunk még nem jelent meg.

A nagy terjedelem persze önmagában egyáltalán nem erény — ebben az esetben azonban feltétlenül komoly érdem, mert a szerző nem üres fejtegetésekkel és közismert dolgok újra feltárásával tölti ki tanulmányát, hanem mindenekelőtt jórészt először általa feltárt levéltári anyaggal. A Magyar Országos Levéltár idevágó forrásain kívül Hermann Éva a jelek szerint igen elmélyülten tanulmányozta a merseburgi *Deutsches Zentralarchiv II*, a drezdai *Sächsisches Landeshauptarchiv*, a lipcei *Stadtarchiv* és különböző könyvtárak megfelelő anyagát. Mindjárt előjáróban emeljük ki azt is, hogy tanulmánya függelékében Hermann Éva közli az 1830—1848 között Lipcsében kiadott, Magyarországból küldött, illetve Magyarországról szóló politikai íráskor bibliográfiáját.

Elég beletekintünk ebbe a bibliográfiába, hogy meggyőződjünk arról, milyen jelentős feladatra vállalkozott a szerző, s milyen régi mulasztást pótol, amikor feldolgozza a lipcei könyvmetropolisznak az 1848-as magyar forradalom és szabadságharc szellemi előkészítésében betöltött szerepét. Bátor és vállalkozó szellemű lipcei könyvkiadók, közöttük is elsősorban Otto Wigand érdeme, hogy a metternichi rendszer cenzúragátjai ellenére eljuthatott a reformkori magyarokhoz Széchenyi *Stádiuma*, Weselényi *Balítéletekről* és *Szózat a magyar és szláv nemzetiség ügyében* című műve, Táncsics több könyve, köztük a kamarillát annyira ingerlő *Sajtószabadságról nézetei egy rabnak*, Irinyitől a *Német-, francia- és angolországi Útjegyzetek*, Horárik *Kampfja* s az *Anti-Urbérváltás* c. meghökkentően merész röpirat, amelynek szerzője oly sikerrel konspirált, hogy kiletét nemcsak Metternich kopói, hanem még az irodalomtörténészek sem tudták felfedni. Több mint másfélszáz magyar vonatkozású művet adtak ki 1830